

Oliko suomalais-ugrilainen kantakieli agglutinoiva?

Eli mitä kielihistoriallisista rekonstruktioista voidaan lukea ja mitä ei

Mikko Korhonen

Kaikkien uralilaisten kielten kirjallinen historia alkaa melko myöhään. Tästä syystä näiden kielten diakroninen tutkimus on ollut ensisijaisesti vertailevan menetelmän ja sisäisten rekonstruktioiden varassa. Molemmille menetelmille kielikunta tarjoaa hyvät edellytykset. Uralilaisten kielten runsaus ja niiden monenasteiset keskinäiset sukulaisuussuhteet ovat tehneet mahdolliseksi rekonstruoida erilaisia kantakieliä, jotka kattavat eri kieliryhmiä ja muodostavat kronologisia sarjoja. Näin saadaan kielen vuosituhansien taakse ulottuvasta historiasta riittävästi poikkileikkauksia, joiden avulla koko kehityksestä voidaan muodostaa selkeä ja yhtenäinen kuva. Esim. suomen esihistoriaa voidaan jäljittää kantasuomen, varhaiskantasuomen, suomalais-volgalaisen, suomalais-permiläisen ja suomalais-ugrilaisen kantakielen kautta aina kantauraliin. Tätä vertailun tuottamaa kuvaa täydentävät sisäiset rekonstruktiot, jotka antavat sitä parempia tuloksia, mitä enemmän kielessä esiintyy systemaattista vaihtelua.

Missä määrin sitten näin rekonstruoitua kielen historiaa on pidettävä luotettavana? Selvää on, että ajallisen etäisyyden kasvaessa vertailuaineisto vähenee. Myöhäiskantasuomi on voitu rekonstruoida varsin luotettavasti fonologisia, morfologisia, syntaktisia ja leksikaalisia yksityiskohtia myöten, sillä kaikille tytärkielille yhteistä materiaalia on yllin kyllin. Sen sijaan esim. kantauralista on vertailupohjaksi sopivaa materiaalia säilynyt niin vähän, että oikeastaan vain joitakin rakennepiirteitä voidaan rekonstruoida. Suoranaisena seurauksena tästä on se, ettei vanhempien kantakielimuotojen välillä ajallisista eroista huolimatta ole kovinkaan paljon kiistattomasti todettuja kvalitatiivisia eroja. Kvalitatiivinen porrastus tulee sitä vähäisemmäksi, mitä kaukaisemmasta ajasta on kysymys. Niinpä varhaiskantasuomen jälkeisiä, siis verraten nuoria äänne muutoksia, jotka johtivat myöhäiskantasuomeen, on voitu osoittaa paljon ja ne tunnetaan hyvin. Sen mukaisesti myöhäiskantasuomalaiset rekonstruktiot eroavat huomattavasti varhaiskantasuomalaisista. Varhaiskantasuomalaisia äänne muutoksia on todettu vain muutamia. Suomalais-volgalaiseen kantakieleen sijoittuu enää enintään pari äänne muutosta. Suomalais-permiläiseen kantakieleen ja sitä vanhempiin kantakieliin ei voida rekonstruoi-

da luotettavasti yhtään äänne­muutosta. Käytännössä tämä ilmenee siten, että kirjallisuudessa esiintyvät suomalais-permiläiset, suomalais-ugrilaiset ja kanta­uralilaiset rekonstruktiot eivät eroa ään­teellisesti toisistaan lainkaan ja myös suomalais-volgalaiset ja varhaiskantasuomalaiset rekonstruktiot tulevat lähelle tätä samaa tyyppiä. Periaatteessa lienee mahdollista, että ään­teellinen muuttuminen joinakin aikoina on hyvin hidasta. Suomalais-ugrilaisen ja varhaiskantasuomalaisen kauden välisenä aikana ei ilmeisesti kovin mullistavia muutoksia kielen ään­nerakenteessa ole tapahtunut, kuten suomalais-ugrilais­ten kielten vanhimpien indoeurooppalaisten lainojen äänne­asun arkaistisuus itä­merensuomessa osoittaa (vrt. E. Itkonen 1969 s. 106, 109—110). Ei ole voitu kuitenkaan millään selvittää, onko kieli ään­teellisesti pysynyt nuo vuosituhan­net todella joka suhteessa niin paikoillaan kuin rekonstruktiot osoittavat.

Morfologiassa kronologista porrastusta ilmenee enemmän: niinpä *s*-aineksinen paikallissijasarija (*talossa, talosta, taloon*) näyttää periytyvän suomalais-volgalaiselta kaudelta ja *rahatta-, leivältä*-tyyppinen abessiivi taas suomalais-permiläiseltä kaudelta vain pari esimerkkiä mainitakseni.

On muistettava, että uralilaisten kielten tutkimus ei vielä ole käyttänyt hyväkseen kaikkia sisäisten rekonstruktioiden ja vertailevan menetelmän suomia mahdollisuuksia. Vaikka vertailun materiaalipohja tuskin enää olennaisesti laajenee, voidaan olemassa olevan aineistonkin perusteella vielä täsmentää kuvaa uralilaisten kielten kehityksestä huomattavasti. Tällöin myös vanhimpiin aikoihin dateerautuvia ään­ne­muutoksia saattaa löytyä.

Erityisen aiheelliseksi kysymyksen rekonstruktioiden luonteesta ja luotetta­vuudesta nostaa havainto, että rekonstruoidut kantakielet tulevat morfofonee­miselta rakenteeltaan sitä säännöllisemmiksi ja sitä agglutinoivammiksi, mitä kauemmaksi ajassa taaksepäin mennään. Rekonstruktioiden valossa uralilais­ten kielten kehitys on ollut typologista muuttumista miltei absoluuttisen agglu­tinoivasta uralilaisesta kantakielestä enemmän tai vähemmän epäagglutinoi­viin tytärskieliin.¹ Tästä saa hyvän kuvan, jos tarkastelee, missä määrin morfo­foneemisia vaihteluita voidaan rekonstruoida eri kantakieliasteisiin. Kielihän on sitä agglutinoivampi, mitä vähemmän siinä esiintyy morfofonееmista vaih­telua, ja kääntäen, morfofonееmisten vaihtelujen runsaus merkitsee epäagglu­tinatiivisuutta, ts. flekteeraavuutta tai symbolisuutta.

Asian havainnollistamiseksi luodaan seuraavassa lyhyt katsaus siihen, kuinka itämerensuomea edeltäneiden rekonstruoitujen kantakielten agglutinatiivisuus lisääntyy ajallisen välimatkan kasvaessa. Kaikissa nykyisissä itämerensuoma­laisissa kielissä on melko paljon morfofonееmisiä vaihteluita. Erityisen run­

¹ Termejä agglutinaatio ja agglutinoiva on tässä käytetty lähinnä Sapirin (1921) esittämässä ja Greenbergin (1960) täsmentämässä merkityksessä. Konstruktiio on agglu­tinoiva, kun morfeemit liittyvät toisiinsa automaattisesti niin, että niissä ei ilmene ään­ne­vaihtelua tai että niissä ilmenee vain mekaanista äänne­vaihtelua. Tähän liittyvistä ongelmista ks. Korhonen 1969 s. 207—213.

saasti niitä on virossa ja liivissä, mutta mitään itämerensuomalaista kieltä ei voi pitää agglutinoivana sanan ankarimmassa mielessä. Niiden rekonstruoidussa kantakielessä, kantasuomessa, esiintyy morfofoneemista vaihtelua vähemmän kuin yhdessäkään tytärvaiheessa. Useiden tytärvaiheissa esiintyvien paradigmaattisten foneemivaihtelujen oletetaan kantasuomessa olleen epädistinktiivisiä allofonien vaihteluita. Esim. konsonanttien astevaihtelu, joka ei missään itämerensuomalaisessa kielessä ole enää nykyään mekaaninen, on tunnetusti myöhäiskantasuomessa ollut täysin automaattinen foneettinen vaihtelu.

Vaikka monet itämerensuomalaisten kielten nykyiset morfofoneemiset vaihtelut palautuvat kantasuomen automaattisiin vaihteluihin tai ovat niin nuoria, ettei niitä voi palauttaa ensinkään kantasuomeen, jää silti vielä koko joukko kantasuomeenkin rekonstruoitavia vaihteluita. Tunnettuja ovat esim. seuraavat vartalon loppuvokaalin vaihtelut:

<i>i</i>	~	<i>e</i>	sm. <i>nimi</i>	:	<i>nime-n</i>	<	ksm. <i>nimi</i>	:	<i>nime-n</i>
<i>a</i>	~	<i>o</i>	sm. <i>kala</i>	:	<i>kalo-j-a</i>	<	ksm. <i>kala</i>	:	* <i>kalo-i-ða</i>
<i>a</i>	~	<i>e</i>	sm. <i>kota</i>	:	<i>kot-i-a</i>	<	ksm. <i>kota</i>	:	* <i>kote-i-ða</i>
<i>ä</i>	~	∅	sm. <i>pesä</i>	:	<i>pes-i-ä</i>	<	ksm. <i>pesä</i>	:	* <i>pes-i-ðä</i>
<i>e</i>	~	∅	sm. <i>tule-n</i>	:	<i>tul-ta</i>	<	ksm. <i>tule-n</i>	:	<i>tul-ta</i>

Myös konsonantistossa esiintyi täysin mekaanisen astevaihtelun ohella foneemienkin välisiä paradigmaattisia vaihteluita, esim.

<i>s</i>	~	<i>t</i>	sm. <i>käsi</i>	:	<i>kätenä</i>	<	ksm. <i>käsi</i>	:	<i>kätenä</i>
<i>s</i>	~	<i>h</i>	sm. <i>mies</i>	:	<i>miehen</i>	<	ksm. <i>mēs</i>	:	* <i>mēhen</i>
<i>n</i>	~	<i>m</i>	sm. <i>ydin</i>	:	<i>ytimen</i>	<	ksm. * <i>üdin</i>	:	<i>ütimen</i>

Varhaiskantasuomeen morfofoneemisia vaihteluita voidaan rekonstruoida huomattavasti vähemmän siitä huolimatta, että lappi ei osoita agglutinoivia piirteitä juuri lainkaan (Korhonen 1969 s. 220—). Lapin sangen monimuotoisista ja komplisoituneista paradigmaattisista vaihteluista, jotka antavat koko kielelle ja etenkin sen keski- ja itämurteille hyvin vahvasti symbolis-fusionaalisen leiman, suurin osa on johdettavissa kantalapin ehdollisista allofonivaihteluista, joilla ei ole ollut minkäänlaista fonologista, saati morfologista funktiota, kuten aiemmin olen yksityiskohtaisesti osoittanut (mp.). Vielä vähemmän on sellaisia itämerensuomelle ja lapille yhteisiä morfofoneemisia vaihteluita, jotka voidaan rekonstruoida varhaiskantasuomeen. Edellä esitetyistä kantasuomen vaihteluista miltei kaikki palautuvat varhaiskantasuomen vaihteluttomuuteen: *nime : *nime-n*, *kala* : *kala-j-ta, *kota* : *kota-j-ta, *pesä* : *pesä-j-tä, *käte : *käte-nä*, *kirves* : *kirvese-n, *üdem : *üdeme-n. Näin on pääteltävissä sillä perusteella, että lappi ei osoita jälkeäkään puheena olevia itämerensuomalaisia vaihteluita vastaavista vaihteluista. Astevaihtelu on ollut varhaiskantasuomessa kuten kantasuomessa ja kantalapissakin täysin automaattinen (vrt. Ravila 1960 s. 324—325).

Ainoastaan kantasuomen pääpainottoman tavun $e \sim \emptyset$ -vaihtelu näyttäisi lapin perusteella palautuvan varhaiskantasuomeen. Tosin lapin parillistavuisten vartaloiden taivutusparadigmat viittaavat säännöllisesti kantalapin vokaalivartalaisuuteen, mikä voisi johtaa päättelemään, että * e on kadonnut itämerensuomessa vasta varhaiskantasuomalaisen ajan jälkeen, vrt. sm. *mene-nä* : *mene-n* $\sim$ lpN *männä-t* : *mänä-m*, sm. *tuli* : *tule-n* : *tul-ta* $\sim$ lpKo *tollq* : *tölq* : *tollq-d*. Mutta kuten Erkki Itkonen on osoittanut, myös lapissa tavataan konsonanttivartalaisuutta joissakin partikkeleiksi kivettyneissä taivutusmuodoissa (esim. lpN *ál'de* $\sim$ sm. *yltä* jne.) sekä eräissä johdoksissa (esim. lpN *bál'det* 'pelästyttää' verbistä *bállát* 'pelätä') (Itkonen 1941 s. 176—179). Rudimentaariset e :n katotapaukset lapissa johtavat päättelemään, että jo varhaiskantasuomessa on esiintynyt tietyssä määrin $e \sim \emptyset$ -vaihtelua. Lapin nykyinen vokaalivartalaisuus on epäilemättä seurausta tämän vaihtelun tasoittumisesta.

$e \sim \emptyset$ -vaihtelu on varhaiskantasuomessa esiintynyt myös suffiksissa. Suffiksityypistä $Ce \sim C$ on edellistä allomorfia käytetty estämään sananloppuisen konsonanttiyhtymän tai kielen fonotaksille vieraan sanansisäisen konsonanttiyhtymän syntyminen. Tämän vaihtelun jäljet näkyvät selvästi myös lapissa, vrt. esim. sm. *tanne-r* $\sim$ lpN *duoddá-r* 'tunturi' : gen. sm. *tante-re-n* $\sim$ lpN *duod'dá-rá* < vksm. **tande-r* (tai **tante-r*) : *tante-re-n*.

Muita taajafrekvenssisiä morfoneemisia vaihteluja varhaiskantasuomeen tuskin voidaan rekonstruoida. Lisäksi on jäljitettävissä vain joitakin aivan marginaalisia epäagglutinatiivisia rakenteita, jotka nekin rajoittuvat etupäässä johtosuhteisiin eivätkä koske varsinaista taivutusparadigmaa. Niinpä perinteisten yksinkertaisten C- ja CV-tyyppisten johdinten rinnalle näyttää viimeistään varhaiskantasuomessa ilmestyneen myös vokaalialkuisia johtimia, jotka liittyivät kantasanan konsonanttivartaloon ja aiheuttivat tässä $V \sim \emptyset$ -vaihtelun, vrt. esim. sm. *kude* verbivartalosta **kuta-* (vrt. *kutoa*) $\sim$ lpN *godá* : *goddág-* verbistä *goddet* (< vksm. **kud-ek* kantavartalosta **kuda-*), sm. *aj-ele-* verbistä *aja-a* $\sim$ lpN *vuoggj-áli-t* verbistä *vuoggje-t* (< vksm. *aj-ele-* : *aja-*). Lopullisesti selvittämättä on kuitenkin, missä määrin itämerensuomen ja lapin paralleelisuus näissä johtosuhteissa on varhaiskantasuomen perua ja missä määrin se johtuu myöhemmästä itämerensuomen vaikutuksesta lappiin. Sangen todennäköisenä on pidettävä ainakin ims.-lp. labiaalivokaalijohtimen palautumista varhaiskantasuomeen sellaisissa tapauksissa kuin sm. *näk-y*, *näk-ö*, *näk-y-ä* $\sim$ lpN *niekk-o* 'unennäkö' (< vksm. **näk-V*_{+rnd} verbistä sm., vksm. *näke-*) (E. Itkonen 1954 s. 183—191).

Aiheemme kannalta kiintoisa vaihtelutapaus liittyy possessiiviseen taivutukseen. Varhaiskantasuomessa on esiintynyt tietyissä muodoissa possessiivisuffiksien edellä n -affiksi, joka on ilmaissut ainakin omistettujen monikollisuutta sekä mahdollisesti liittynyt myös yksikön obliikvisijoihin. Lähinnä Julius Mar-kin (1925), Asbjörn Nesheimin (1945) ja Erkki Itkosen (1955) tutkimusten

perusteella voidaan rekonstruoida seuraavanlainen vksm. possessiivisuffiksi-järjestelmä, jossa rinnan esiintyvät oletettavat *n*:ttömät ja *n*:lliset suffiksit:

Sg.		Du.		Pl.	
1. p. - <i>me</i>	- <i>ne</i>	- <i>men</i>	- <i>nen</i>	- <i>mak/mäk</i>	- <i>nak/näk</i>
2. p. - <i>te</i>	- <i>nte</i>	- <i>ten</i>	- <i>nten</i>	- <i>tak/täk</i>	- <i>ntak/ntäk</i>
3. p. - <i>sa/sä</i>	- <i>nsa/nsä</i>	- <i>san/sän</i>	- <i>nsan/nsän</i>	- <i>sak/säk</i>	- <i>nsak/nsäk</i>

n:n liittyminen possessiivisuffiksin eteen on ollut muuten täysin mekaanista, mutta 1. persoonissa esiintyy morfofoneeminen vaihtelu *m* ~ $\emptyset$, joka on seurausta siitä, että *m* on kadonnut *n*:n edellä. Parhaiten *n*:lliset ja *n*:ttömät possessiivisuffiksisarjat ovat säilyneet erillään itälapissa ja eräissä suomen kaakkoishämäläisissä murteissa. Näillä alueilla ilmenee myös *m* ~ $\emptyset$ -vaihtelu 1. persoonien omistusliitteissä selvästi, kuten näkyy seuraavista esimerkeistä:

sm. Iitti	sg. nom.	pl. nom.
sg. 1. px	<i>tupam</i>	<i>tuvain</i>
2.	<i>tupas</i>	<i>tuvans</i> (Mark, mp.)
lpT	sg. nom.	sg. gen.-akk.
sg. 1. px	<i>jääžžam</i> 'isäni'	<i>jääžžan</i>
2.	<i>jääžžad</i> 'isäsi'	<i>jääžža~d</i> (vrt. Nesheim, mp.).

On syytä panna merkille lpT *jääžžan*-muodon vartalokonsonantiston vahva-asteisuus, joka edellyttää nimenomaan klp. *-ng (< vksm. *-ne) -suffiksia eikä missään tapauksessa *-nme-asua.

Vielä varhaiskantasuomea säännöllisemmäksi rekonstruoituu suomalais-volgalainen kantakieli. Edellä käsitellyistä vaihteluista juuri mainittu 1. persoonnan possessiivisuffikseissa ilmenevä *m* ~ $\emptyset$ -vaihtelu on varauksellisesti palautettavissa suomalais-volgalaiseen kantakieleen. Se ilmenee erittäin selvästi erzämordvassa, esim.

	sg. nom.	pl. nom.
sg. 1. px	<i>šoram</i> 'poikani'	<i>šoran</i>
2.	<i>šorat</i>	<i>šorant</i>
3.	<i>šorazo</i>	<i>šoranzo</i>
pl. 1.	<i>šoramok</i>	<i>šoranok</i>

(ks. Budenz 1869 s. 8—10, Paasonen 1953 s. 04—05).

Myös šeremissin pl. 1. p:n possessiivisuffiksi -*nä*, esim. *kidnä* 'meidän käteme', voidaan parhaiten selittää olettamalla sen syntyneen *-nmV(C)-tyypistä possessiivisuffiksista. -*nä* on sitten täydellisesti syrjäyttänyt aikaisemman oletettavan rinnakkaismuodon *-mä, kuten itämerensuomessa yleisesti sg. 1.

p:ssa *-ni* on syrjäyttänyt *-mi*-suffiksin (*tupani* pro *tupami*). (Budenz, mts. 7—8, 48, E. Itkonen 1962 s. 117.)

Puuttumatta tässä yhteydessä lähemmin monimutkaiseen ja sangen vaikeasti lähestyttävään kysymykseen pääpainottoman tavun *e ~ Ø*-vaihtelun (ts. vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelun) iästä todettakoon lyhyesti, että volgalaisissakin kielissä on nähtävissä siitä merkkejä, vrt. esim. sm. *pistää*, lpN *bás'tet* 'pystyä, olla terävä', ? tšer. *pi-štem* 'panna, asettaa', jotka saattavat olla **pise*-kannan (vrt. myös sm. *pysty*, *pysyä*) konsonanttivartaloisia johdoksia (SKES s. 579—580).

Sen sijaan esim. varhaiskantasuomen konsonanttivartaloon liittyvä labiaali-vokaalisuffiksi on palautettavissa mordvan todistuksen mukaan täysin säännölliseen agglutinoivaan suomalais-volgalaiseen suffiksiin **-v(e)*, joka on liittynyt vokaalivartaloon, kuten Erkki Itkonen on osoittanut, esim.

sm. <i>näk-ö</i> , <i>näk-y</i> , <i>näk-y-ä</i>	}	< vksm. <i>*näk-V+rnd</i>	}	< sm.-volg. <i>*näke-ve-</i>
lpN <i>niekk-o</i> -----				
mord. <i>neja-vo-ms</i> 'näkyä' -----				

(verbistä sm. *näke-* ~ mord. *nejems* < sm.-volg. *näke-*).

(E. Itkonen 1954 s. 183—191.)

Astevaihtelua, joka varhaiskantasuomessakin oli täysin automaattinen, ei voida suomalais-volgalaisessa kantakielessä olettaa, ei vertailevan menetelmän eikä sisäisten rekonstruktioiden perusteella.

Suomalais-permiläiseen kantakieleen siirryttäessä putoavat viimeisetkin morfofoneemiset vaihtelut pois. I. persoonien possessiivisuffikseissa ilmenevä *m ~ Ø*-vaihtelu, jonka voitiin olettaa esiintyneen suomalais-volgalaisessa kantakielessä ja siitä polveutuvissa kantakielimuodoissa, ei ole rekonstruoitavissa enää suomalais-permiläiseen kantakieleen, sillä syrjäänissä *m* on säilynyt myös *n:n* jäljessä, esim.

sg. 1. px	<i>purte</i> (< <i>-m</i>) 'veitseni'	pl. 1. px	<i>purtnim</i>
2.	<i>purtid</i>	2.	<i>purtnid</i>
3.	<i>purtiš</i>	3.	<i>purtniš</i>

Possessiivisuffikseissa esiintyvällä *r* -llä ei tosin syrjäänissä ole tarkkaan ottaen samaa merkitystä kuin suomalais-volgalaisissa kielissä. Syrjäänissä *n* ilmaisee omistajien monikollisuutta, suomalais-volgalaisissa kielissä taas omistettujen monikollisuutta. Käsitys, että syrjäänin kanta palautuu todella suomalais-permiläiseen possessiivisuffiksisysteemiin **-n(V)-mV*, **-n(V)-tV*, **-n(V)-sV* eikä johdu jostakin syrjääniläisestä uudennoksesta, vahvistuu, kun todetaan, että myös suomalais-ugrilaisessa kantakielessä on vogulin edustuksesta päätellen *n*-affiksi possessiivisuffiksin edellä ja vieläpä niin, että I. persoonan *m* on säilynyt *n:n* jäljessä, esim. vogTJ

	sg.	pl.
sg. 1. px	<i>āmpə·m</i> 'koirani'	<i>āmpā·nm</i>
2.	<i>āmpə·n</i>	<i>āmpā·nən</i>
3.	<i>āmpi·</i>	<i>āmpā·ni</i>
pl. 1.	<i>āmpū·</i>	<i>āmpā·nū</i>
2.	<i>āmpə·nā</i>	<i>āmpā·nənā</i>
3.	<i>āmpā·n</i>	<i>āmpā·nān</i>

(Liimola 1963 s. 202—203, 237—.)

Tietenkään $m \sim \emptyset$ -vaihtelun palautuminen edes suomalais-volgalaiseen kantakieleen ei ole varmaa. Sinänsä kehitys $nm (> nn) > n$ on niin luonnollinen, että se on voinut tapahtua täysin itsenäisesti suomalais-volgalaisen ryhmän eri haaroissa. Tässä tapauksessa vertaileva menetelmä ei voi sanoa muuta, kuin että vaihtelu $m \sim \emptyset$ ei palaudu suomalais-volgalaista kautta kauemmaksi.

Pääpainottoman tavun $e \sim \emptyset$ -vaihtelu näyttää katoavan täysin hämärään edettäessä suomalais-volgalaisesta kaudesta taaksepäin. Mitään sitovia todisteita sen esiintymisestä suomalais-permiläisessä kantakielessä tai sitä varhemmissa kantakielissä ei voida osoittaa. Jonkinlainen viittaus siihen, että jo suomalais-ugrilaisessa kantakielessä on CV-tyyppinen johdin saattanut liittyä kantasanan konsonanttivartaloon, on nähtävissä seuraavissa sanoissa, jotka kaikki lienevät selitettävissä sgr. tai ur. *koje-kannan konsonanttivartaloisiksi johdoksiksi:

Sm. *koira*, syrj. *k'* 'uroskoiras', ostj. *χor*, *k'ar'*, *χar'* 'porohärkä; ori; koiras', vog. *ḱār*, *ḱēr*, *χār* 'koiras', unk. *here* 'koiras; kuhhuri; kives' < sgr. *koj-ra; vrt. myös jur. *hōra*, *hōrie* 'härkä; koiras', jen. *kuḍa*, *kura* 'porohärkä', T *kuru* id., selk. *kor* 'härkä; ori', kam. *k'ora*, *ḱ'ōra* 'härkä; koiras' (samojedin muodot tuskin vastustavat k.-ur. *koj-rə-tyyppistä rekonstruktiota) (SKES s. 207, MSzFUE s. 281—282).

?Syrj. *komi* 'syrjääni', votj. *kum* : *sara-k.* 'syrjääni' jne., vog. *ḱom*, *χom*, *ḱum*, *χum* 'mies', unk. *hím* 'uros' < sgr. *koj-mə; vrt. myös selk. *ḱup*, *ḱop*, *kōm*, *kume* jne. (mts. 285—286).

Syrj. *kiž*, votj. *kiž*, *kiž*, ostj. *χus*, *kòs*, *kos*, *χos*, vog. *ḱ's*, *χòs*, *kus*, *χuz*, unk. *húsz* 'kaksikymmentä' < sgr. *koj-sə tai *koj-és (mts. 311—312). (Rédei 1965 s. 330—333.)

Mitään täsmällistä $e \sim \emptyset$ -vaihtelun iästä ei kuitenkaan voida sanoa. Vertaileva menetelmä ei ylimalkaan voi tällä hetkellä paljastaa suomalais-ugrilaisesta ja uralilaisesta kantakielestä mitään morfofoneemisia vaihteluita. On korostettava, että vastaiset tutkimukset saattavat muuttaa tilannetta olennaisesti. Mutta vaikka menneiden kantakielten kuvaa voitaisiin terävöittää ja uusia morfofoneemisia vaihteluita paljastaa, tulee ilmeisenä tosiasiana pysy-

mään, että mitä kaukaisempiin kantakieliin mennään, sitä säännöllisempiä ne ovat rakenteeltaan.

Rekonstruoitujen kantakielten kaavamaisuus sinänsä on toki vanhastaan tuttu ilmiö. Suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoista on tätä seikkaa tähdentänyt mm. Paavo Rivila artikkelissaan »Kantakieli kielihistorian peruskäsitteenä» (Virittäjä 1959). Hyvin selkeästi on sisäisten rekonstruktioiden tuloksena syntyvien kantakielimuotojen säännöllisyyden ilmaissut Wallace A. Chafe tutkimuksessaan »Internal Reconstruction in Seneca» (Language 1959).² Suoritettuaan yksityiskohtaisia, eri aikatasoihin projisioituja rekonstruktioita Chafe toteaa:

Finally, it is worth noting that our reconstructed pre-language is inevitably more regular in its morphophonemics than the language that we take as our starting point. From alternations that are not phonologically predictable we reconstruct alternations that are. This is the only direction in which internal reconstruction permits us to go; but the fact should not be taken as evidence that languages regularly develop from the agglutinative to the fusional type, as was thought by some nineteenth-century linguists. Rather, it should be seen as a limitation of our method, which permits the reconstruction of sound changes because we can assume that they occur without exceptions, but does not permit, except indirectly in relation to the sound changes, the reconstruction of regularizing but sporadic analogic changes. (Mts. 495.)

Tässä on osuttu suoraan asian ytimeen. Muuhun tulokseen kuin Chafen esittämään ei voida päätyäkään, kun on kysymys sisäisistä rekonstruktioista. Menetelmän tavoitteenahan on nimenomaan etsiä morfofoneemisten vaihtelujen takaa vaihteluton alkutila. Puhtaaksiviljelyimpänä tämä periaate ilmenee vasta Chafen artikkelin ilmestymisen jälkeen kehitetyssä generatiivisessa fonologiassa, kuitenkin siten muutettuna, että diakroninen koordinaatisto on korvattu synkronisella, *r e k o n s t r u o i t a v a n* kantakielen tilalle on asetettu *k o n s t r u o i t a v a* pohjafoneeminen taso. Jos nykykielen pintarakenteesta lähtien hahmotetaan sisäisin rekonstruktioin jokin kantakielimuoto, tulos ei ole ilman muuta vertailukelpoinen lähtökohdan kanssa, vaan edustaa enemmän tai vähemmän syvempää, lähempänä pohjafoneemista tasoa olevaa muotoa.

Vertailevan menetelmän antama tulos on vähemmän abstrakti ja enemmän rekonstruoitavan kantakielen pintarakenteestakin kertova kuin pelkkä sisäinen rekonstruktio. Sukukielistä saatava aineisto muuttaa ja nimenomaan täsmentää sitä kuvaa, jonka yhden kielen perusteella tehty sisäinen rekonstruktio antaa. Ennen kaikkea vertaileva menetelmä tekee mahdolliseksi sijoittaa kielelliset muutokset aikaskaalaan, joka tosin on suhteellinen, mutta kiinnittyy tiettyihin tukipisteisiin, nimittäin sukulaiskiarten yhteisiin kronologisesti porrastuviin kantakieliin. Tähän seikkaan on kiinnittänyt huomiota Raimo Anttila

² Artikkeleihin on kiinnittänyt huomiotani prof. Terho Itkonen.

käsitellessään erilaisten metodien keskinäisiä suhteita (1972 s. 274—282, erityisesti s. 276, vrt. myös Anttila 1968). Kuitenkin myös vertailevan menetelmän tuottamat kantakielen rekonstruktioit yksinkertaistavat kielten morfofonemiikkaa niin, että ne muistuttavat synkronista pohjafoneemista tasoa, joskaan eivät ole identtisiä sen kanssa. Tämä ei koske vain suomalais-ugrilaisia kieliä, vaan sama agglutinatiivisuus ilmenee myös muiden kielikuntien kantakielten rekonstruktioista.

Sen perusteella mitä nykyään tiedetään kielten muuttumisesta, ei enää voida otaksua, että typologinen kehitys faktisestikaan olisi aina sellainen kuin rekonstruktioit osoittavat, siis agglutinaation vähenemistä ja morfofonemiikan mutkistumista. *Morfofoneemiset vaihtelut ovat tavallisesti seurausta ehdollisista äänne­muutoksista, jotka voivat toteutua vain osassa paradigman muotoja ja aiheuttavat täten paradigmaattisia vaihteluita. Tällaisia äänne­muutoksia tapahtuu kielessä verraten tiheään ja on aina tapahtunut. Ellei niillä olisi mitään vastavoimaa, kieleen kasautuisi muutamassa kymmenessä vuosituhan­nessa niin paljon paradigmaattisia vaihteluita ja sen morfofonemiikka tulisi niin monimutkaiseksi, ettei kukaan voisi sitä enää hallita. Vastavoimana on morfolo­ginen koheesio, jonka vaikutuksesta saman morfeemin allomorfit pyritään pitämään mahdollisimman samanlaisina. Morfofoneemiset vaihtelut tasoittu­vat vähitellen erilaisten analogisten yleistysten tietä. Voidaan siis sanoa, että morfofoneemisten vaihtelujen elinikä on rajallinen: ne syntyvät, kukoistavat ja kuolevat.*

Edellä sanotusta seuraa suoraan, että rekonstruoitu kantakieli on sitä agglutinoinvampi, mitä vanhempi se on. Tiettyyn kantakieleen voidaan rekonstruoida vain ne vaihtelut, jotka esiintyvät vähintään kahdessa tytärvä­kielessä, sekä sellaiset yhdessä tytärvä­kielessä esiintyvät vaihtelut, jotka sisäisessä rekonstruktiossa osoittautuvat samanikäisiksi tai vanhemmiksi kuin jokin sellainen vaihtelu, joka vertailevan menetelmän avulla voidaan rekonstruoida kyseiseen kantakieleen. Sen sijaan niitä oletettuja kantakielen vaihteluita, jotka ovat kaikissa tytärvä­kielissä tasoittuneet, ei millään voi rekonstruoida.

Todennäköisesti myös suomea edeltäneet kantakielimuodot ovat sisältäneet enemmän morfofonemiikkaa kuin rekonstruktioista voisi päätellä. Aivan varmaa tämä ei kuitenkaan ole. Periaatteessahan kantakieli on voinut olla hyvin agglutinoinva, koska maailman nykyisistäkin kielistä jotkin ovat sellaisia. Vertaileva menetelmä paljastaa vain, mitkä vaihtelut kantakielessä vähintään ovat esiintyneet. Kuinka paljon vaihteluita siinä on ollut sen lisäksi, siitä ei voida mitään tietää. Vertaileva menetelmä kertoo vähän kantakielen morfologisesta typologiasta.

Fennougri­stiikan historiasta ei puutu yrityksiä rekonstruoida morfofoneemisia vaihteluita myös suomalais-ugrilaiseen, jopa uralilaiseen kantakieleen. Kuten tunnettua, E. N. Setälän »Vorläufige Mitteilung» (1896) aloitti lähes

puolivuosisataisen kauden, jolle oli leimallista konsonanttien astevaihtelun ja ablaut-tyyppisen vokaalivaihtelun postuloiminen suomalais-ugrilaiseen kantakieleen. Tästä hypoteesista ovat vähitellen miltei kaikki luopuneet, sillä on osoittautunut yksinkertaisesti mahdottomaksi löytää sitovaa todistusaineistoa sen puolesta. Voidaan myös kysyä, olisiko mikään suomalais-ugrilaisen kantakielen morfofoneeminen vaihtelu kyennyt säilymään halki vuosituhansien niin hyvin, että sen luotettava rekonstruointi olisi nykyään mahdollista. Kun otetaan huomioon morfofonemiikan jatkuva uudistuminen, vanhojen vaihtelujen analoginen tasoittuminen ja kivettyminen sekä alati uusien vaihtelujen syntyminen, vaikuttaa ilmeiseltä, ettei suomalais-ugrilaiselta kaudelta periytyvä vaihtelu saattaisi enää missään nykyisessä kielessä, edes konservatiivisimmassaakaan, esiintyä kovin produktiivisena. Todennäköisesti se rajoittuisi enemmän tai vähemmän epäsystemaattisesti joihinkin sanoihin, parhaassa tapauksessa sana- tai taivutustyyppisiin, kenties se näkyisi enää vain vähäisenä rudimenttina joissakin leksikaalisissa suhteissa. Tältä kannalta esim. konsonanttien astevaihtelun suomalais-ugrilaisuus tai kantaauralilaisuus ei vaikuta kovin todennäköiseltä. Itämerensuomessa ja lapissa (samoin kuin kaiketi myös taugissa ja selkupissa) astevaihtelu kuuluu morfofonemiikan pintailmiöihin, ja sen foneettinen alkuperä on hyvin läpinäkyvä. Vaikka tämä seikka voitaisiinkin viedä näiden kielten poikkeuksellisen konservatiivisuuden tiliin ja selittää, että ne varhaiskantasuomeen saakka ovat säilyttäneet suomalais-ugrilaisen äännerakenteen ja myös äännevaihtelut lähes muuttumattomina, odottaisi, että mikäli astevaihtelu todella palautuisi suomalais-ugrilaiseen kantakieleen, se olisi jättänyt kivettyymiä edes joihinkin sukukieliin esim. epäproduktiivisen paradigmaattisen foneemivaihtelun muodossa tai vanhoissa johtosuhteissa säilyneenä. Vaikka vaihtelujen ikä onkin rajallinen ja ne pyrkivät tasoittumaan, jää useimmiten jäljelle joitakin yksittäistapauksia, joihin tasoittuminen ei ulotu.

Sen sijaan mm. Setälän ja W. Steinitzin oletama suomalais-ugrilainen vokaalivaihtelu täyttää paremmin hyvin vanhalle vaihtelulle asetettavat vaatimukset. Useimmissa kielissä se esiintyy sporadisesti yksittäistapauksissa, jotka muistuttavat kuolleen vaihtelun kivettyymiä, esim. sm. *palaa* ~ *polttaa*, unk. *hal* 'kuolee' ~ *holt* 'kuollut' jne., ja vain ostjakissa se on jossakin määrin produktiivinen, lähinnä itämurteissa, eikä vaihtelun alkuperäisiä edellytyksiä ole rekonstruoitavissa (vrt. Steinitz 1943 s. 14—20). Kuitenkin yksityisten suomalais-ugrilaisten kielten tarjoama aineisto koko vokaalivaihtelusta on niin vähäinen, ettei sen perusteella voi päästä varmuuteen edes siitä, kuvastaako se joitakin sporadisia suomalais-ugrilaisia vaihtelutapauksia, saati sitten rekonstruoida systemaattisia paradigmaattisia vaihtelukaavoja. Tässä suhteessa vertaileva menetelmä osoittautuu voimattomaksi. Menneitä morfofoneemisia vaihteluja ja säännöttömyyksiä voidaan aavistella, mutta niiden tarkkaa laatua on vaikea osoittaa.

Tässä yhteydessä ansaitsee tulla mainituksi, että Robert Austerlitz on typologisen ja kielimaantieteellisen vertailun keinoin päätyneet hypoteeseihin, jonka mukaan agglutinoiva kielityyppi Pohjois-Euraasiassa on innovaatio ja palautuu aikaisempaan epäagglutinoivaan tyyppiin³ (1970). Ajatus on varteenotettava, joskin sen perustelut jäävät Austerlitzin lyhyessä artikkelissa lähinnä yleisluonteisiksi.

Siitä että kielihistorialliset rekonstruktioit eivät paljasta kantakielen koko morfofonemiikkaa, seuraa tietty epäsuhte nykykielen muotojen ja niiden rekonstruoitujen kantamuotojen välille. Nykykielen muodot esitetään tavallisesti pintafoneemisissa tai -foneettisissa asussa, jossa kielen kaikki morfofoneemiset vaihtelut tulevat näkyviin. Kantakielen muodot taas edustavat jotakin syvempää tasoa, johon vain osa kantakielen morfofonemiikan säännöistä on sovellettu. Tyypillisessä kielihistoriallisessa lausekkeessa $*a > b$, jossa b edustaa nykykielen pintafoneemista muotoa ja $*a$ sen rekonstruoitua edeltäjää, verrataan siis toisiinsa yhteismitattomia, syvyydeltään eriasteisia muotoja, joiden välinen abstraktisuusero on sitä suurempi, mitä varhaisempaan kantakieleen $*a$ kuuluu. Tästä ei sinänsä ole mitään haittaa, kunhan vain tämä tosiasia pidetään mielessä.

On kuitenkin torjuttava se ajatus, että rekonstruktioit edustaisivat jotakin kantakielen pohjafoneemista struktuuria lähellä olevaa tasoa tai ylipäänsä mitään tiettyä syvyytetasoa. Sääntöjä on säilynyt ja kadonnut hyvin eri tasoilla. Generativistien mukaan kielissä vanhimmat säännöt ovat yleensä syvimmällä ja uusimmat pinnalla (Paul Kiparsky 1968, King 1969 s. 39—, ks. myös Anttila 1972 s. 113—). On ilmeistä, että yksinkertaistavat muutokset, analogia ja kato ovat eniten ehtineet hävittää kantakielen syvimpiä sääntöjä, kun taas kantakielessä pinnalla olleet säännöt ovat saattaneet säilyä paremmin tytärkieliin siirtyen kuitenkin syvemmälle. Niinpä astevaihtelu, joka varhaiskantasuomessa oli aivan viimeisiä pintailmiöitä, esiintyy useissa nykykielissä jo syvemmällä, erityisesti lapissa. Toisaalta aivan pintafonetiikkaan jääneet säännöt näyttävät myös helposti katoavan. Esim. vepsästä, liivistä ja etelälapista astevaihtelu on nähtävästi kadonnut ennen kuin siitä oli tullut fonemaattinen ilmiö, ts. ennen kuin se oli saanut tärkeitä kieliopillisia funktioita.

Rekonstruktioita loitontaa todellisesta kantakielimuodosta myös se, ettei vaihtelu suinkaan kaikissa tapauksissa tasoitu alkuperäisen kannan hyväksi. Ehdollisen äänne muutoksen $a > b$ tuottama paradigmaattinen vaihtelu $a \sim b$ voi periaatteessa tasoittua joko $a:n$ tai $b:n$ hyväksi. Jos kaikissa tytärkielissä

³ Austerlitz käyttää termejä agglutinoiva ja epäagglutinoiva väljemmässä merkityksessä kuin tämän kirjoittaja. Hänen mukaansa agglutinoivalle kielelle ovat luonteenomaisia suffiksaatio, possessiivisuffiksijärjestelmä, kehittynyt partisippiisysteemi, nominiin paikallissijat, pääsanaa edeltävä määräite, lauseen loppuun sijoittuva finiittiverbi, useiden suffiksien muodostamat sekvenssit ja helppo segmentoitavuus.

yleistyy b eikä a :sta tai vaihtelusta $a \sim b$ jää mitään luotettavia todisteita, rekonstruoidaan kantakieleen virheellisesti $*b$.

Mitä varhaisempi kantakieli rekonstruoidaan, sitä kauemmaksi rekonstruktio jää ei ainoastaan kantakielen pintarakenteesta, vaan myös pohjafoneemisesta tasosta. Mitä enemmän aikaa on kulunut, sitä enemmän tytärikielissä on ehtinyt tapahtua foneemista ja morfofoneemista restrukturoidumista ja sitä vähemmän kantakielen alkuperäisestä rakenteesta jää näkyviin. Rekonstruoitu kantakieli on rakennelma, josta tytärikielten foneemiset, morfofoneemiset ja eräät muutkin ominaisuudet luonnollisimmin voidaan johtaa, eikä sen tarvitse suinkaan aina olla lähelläkään todellista kantakieltä.

Nyt voidaan kysyä, eivätkö sisäisten rekonstruktioiden ja vertailevan menetelmän tuloksena saatu kantakieli ja sen rekonstruoidut muodot kuulu pikemmin synkronisen kuin diakronisen lingvistiikan käsitteistöön. Kantakieli on nähtävissä puhtaasti synkronisena metakielenä, johon sukulaiskiarten ominaisuudet projisoidaan (vrt. Б. А. Успенский 1965 s. 58—68). Perinteisiä eri aikoihin sijoitettavia rekonstruoituja kantakieliä vastaavat synkronisessa näkemyksessä nykykielten erilaisia sukulaisuuden asteita kuvaavat eriaasteiset rekonstruoidut metakielet. Epäilemättä porrastettu kantakieli-järjestelmä kuvaakin kielikunnan jäsenten synkronisia suhteita paremmin kuin historiallista kehitystä, sillä rekonstruktio ei kerro mitään sellaista, mikä ei nykykielissä ilmenisi. Tällä en halua kiistää rekonstruktioiden kielihistoriallista merkitystä. Tarkoitukseni on ollut vain osoittaa, että rekonstruktiot kertovat kielen historiasta vain osan, että ne eivät ole typologisesti erityisen luotettavia ja että ne saavat historiallisen selitysvoimansa synkronisten suhteiden ja diakronisen kehityksen isomorfiasta.

L Ä H T E I T Ä

- ANTTILA, RAIMO 1968. The relation between internal reconstruction and the comparative method. — *UJb*. 40. S. 159—173.
- 1972. An introduction to historical and comparative linguistics. New York.
- AUSTERLITZ, ROBERT 1970. Agglutination in northern Eurasia in perspective. — *Studies in general and oriental linguistics presented to Shirō Hattori on the occasion of his sixtieth birthday*. Tokyo.
- BUDENZ, JÓZSEF 1869. *Ugrische sprachstudien*. I. Pest.
- CHAFE, WALLACE A. 1959. Internal reconstruction in Seneca. — *Language* 35:3. S. 477—495.
- GREENBERG, JOSEPH H. 1960. A quantitative approach to the morphological typology of language. — *International Journal of American Linguistics* 26. S. 178—194. (Ilmestynyt jo 1954 Wilson D. Wallisin juhkakirjassa »Method and perspective in anthropology», toim. Robert F. Spencer, Minneapolis.)
- ITKONEN, ERKKI 1941. Die Stammbildung bei den lappischen *ä*-Stämmen. — *FUF* 27. S. 168—188.
- 1954. Über die suffixalen Labialvokale im Lappischen und Ostseefinnischen. — *Scandinavica et Fenno-Ugrica. Studier tillägnade Björn Collinder den 22 juli 1954*. S. 183—191. Uppsala.
- 1955. Onko itämerensuomessa jälkiä duaalista? — *Virittäjä*. S. 161—175. (Myös »Gibt es im Ostseefinnischen Spuren eines Duals?« — *Studia Fennica* 9:3. Helsinki 1961.)
- 1962. Beobachtungen über die Entwicklung des tscheremissischen Konjugationssystems. — *Commentationes fenno-ugricae in honorem Paavo Ravila*. *SUST* 125. S. 82—125.
- 1969. Zur Wertung der finnisch-ugrischen Lautforschung. — *UJb*. 41. S. 76—111.
- KING, ROBERT D. 1969. *Historical linguistics and generative grammar*. New Jersey.
- KIPARSKY, PAUL 1968. Linguistic universals and linguistic change. — *Universals in linguistic theory*. S. 170—202. New York.
- KORHONEN, MIKKO 1969. Die Entwicklung der morphologischen Methode im Lappischen. — *FUF* 37. S. 203—362.
- LIIMOLA, MATTI 1963. Zur historischen Formenlehre des Wogulischen. I. Flexion der Nomina. — *SUST* 127. Helsinki.
- MARK, JULIUS 1925. Die Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen. I. Hälfte. — *SUST* 54. Helsinki.
- MSZFUE = A magyar szóképzlet finnugor elemei. *Etimológiai szótár*. I.—II. Budapest 1967, 1971.
- NESHEIM, ASBJÖRN 1945. »Koaffikset» *n* i den lappiske possessive deklinasjon. — *Studia septentrionalia* 2. S. 149—175. Oslo.
- PAASONEN, HEIKKI 1953. *Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss*. Zweite Auflage. Turku.
- RAVILA, PAAVO 1959. Kantakieli kielihistorian peruskäsitteenä. — *Virittäjä*. S. 181—189. (Myös »Totuus ja metodi». Porvoo 1967.)
- 1960. Probleme des Stufenwechsels im Lappischen. — *FUF* 33. S. 285—325.
- RÉDEI, KÁROLY 1965. Szófejtések. — *NyK* 67. S. 324—338.
- SAPIR, EDWARD 1921. *Language. An introduction to the study of speech*. New York.
- SETÄLÄ, E. N. 1896. Über Quantitätswechsel im Finnisch-ugrischen. Vorläufige Mitteilung. — *SUSA* 14:3.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. I—IV. (Tekijät Y. H. Toivonen, Erkki Itkonen ja Aulis J. Joki.) *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* 12. Helsinki 1955—1969.
- STEINITZ, WOLFGANG 1943. Geschichte des finnisch-ugrischen Vokalismus. *Acta instituti hungarici universitatis holmiensis. Series B. Linguistica*. Uppsala.
- Успенский, Б. А. 1965. Структурная типология языков. Москва.

Was proto-Finno-Ugric an agglutinative language?

Or what can and cannot be deduced
from linguistic reconstruction

Mikko Korhonen

This article deals with the degree to which the reconstructions presented by Finno-Ugricists can be regarded as providing us with a reliable picture of the morphophonemics of the proto-language. Because of the paucity of written documents throwing light on the history of the Uralic languages the diachronic investigation of these languages depends primarily on the comparative method and internal reconstruction. The Uralic languages form groups and subgroups demonstrating different degrees of relationship on the basis of which proto-languages representing different linguistic groupings and periods have been reconstructed.

Typical of the reconstructions is the fact that the older the forms of the proto-language in question, the lesser their degree of difference from one another in spite of the chronological differences. Additionally, the reconstructed proto-languages become both more regular and more agglutinative in morphophonemic structure the further back in time we go. As an illustration of this the article gives a brief overview of the manner in which the degree of agglutination posited for the proto-languages preceding Baltic Finnic increases with chronological depth. Several morphophonemic alternations are known to have existed in proto-Finnish, e.g. the alternations in stem-final vowels $i \sim e$ (F, PF *nimi* : gen. sg. *nime-n*), $a \sim o$ (F *kala* : part. pl. *kalo-j-a* < PF *kala* : *kalo-i-dä), $a \sim e$ (F *kota* : part. pl. *kot-i-a* < PF *kota* : *kote-i-dä), $\ddot{a} \sim \emptyset$ (F *pesä* : part. pl. *pes-i-ä* < PF *pesä* : *pes-i-dä*), $e \sim \emptyset$ (F gen. sg. *tule-n* : part. sg. *tul-tä*) and the phonematic alternations of consonants $s \sim t$ (F, PF *käsi* : ess. sg. *kätenä*), $s \sim h$ (F *mies* : *miehen* PF < *mēs : *mēhen*), $n \sim m$ (F *ydin* : gen. sg. *ytimen* < PF *üdin : *ütimen*) encountered in addition to the completely automatic consonant gra-

dition. Of these alternations all except $e \sim \emptyset$ are reflexes of the non-alternating base posited for early proto-Finnish (*nime : *nime-n*, *kala* : *kala-j-ta, *kota* : *kota-j-ta, *pesä* : *pesä-j-tä, *käte : *käte-nä*, *üdem : *üdeme-n). These conclusions can be reached on the basis of evidence provided by Lapp. In addition to the alternation $e \sim \emptyset$, alternation in the use of vowel and consonant stems occurred in certain derivational relationships in early proto-Finnish.

With certain reservations the $e \sim \emptyset$ alternation can be reconstructed for proto-Volga-Finnic. The same holds true for the alternation $m \sim \emptyset$ in the first person possessive suffixes. The latter variant comes into question when the possessive suffix is preceded by *n*. This *n* originally indicated plurality of possession and, perhaps, was also associated with some of the singular oblique cases e.g. mordE *šoran* 'my son', *šoran* 'my sons' (nos *šoranm), *šoral* 'your son', *šorant* 'your sons'.

It has been impossible to effect a reliable reconstruction of any morphophonemic alternations for proto-Finno-Permic, proto-Finno-Ugric, or proto-Uralic.

On the basis of what is now known about language change one can no longer assume that the actual typological development was always the same as that demonstrated by reconstructions, i.e. a diminishing of the frequency of agglutination coupled with increased morphophonemic complexity. Morphophonemic alternations are usually the result of conditioned sound changes which could only be realized in certain members of the overall paradigm and thus caused paradigmatic alternations. If there were no forces opposing these changes there would be such an aggregate of them in any given language that no speaker would be

capable of mastering them or the complex structures they produce after a few millennia. Morphological cohesion works as a counterforce as the result of which a language attempts to preserve as high a degree of similarity as possible between allomorphs of the same morpheme. Morphophonemic alternations gradually level in the wake of different types of analogical generalizations. Since it is impossible to reconstruct those alternations which are presumed to have existed in the proto-language but have vanished without leaving a trace in the daughter languages, the reconstructed proto-language is always more agglutinative than the actual proto-language of which it is an image. The further we go back in time, the greater the number of alternations which have been levelled out, and, consequently, the more agglutinative the reconstruction.

It is probable that the actual proto-languages preceding Finnish also contained more morphophonemic alternation than the reconstruction would have us believe. This is not certain, since the proto-language may well have been agglutinative as a matter of principle. The comparative method only reveals the minimal number of alternations which can be posited as having existed in the proto-language. It is impossible to obtain

any information concerning alternations which may have occurred in addition to these.

Because of this weakness in the comparative method it has been impossible to verify hypotheses concerning either consonant gradation in proto-Finno-Ugric (or proto-Uralic) as formulated by Setälä or ablaut-type vocalic alternations in proto-Finno-Ugric as formulated by Setälä and Steinitz.

Since it is impossible to apply rules subsequently lost to a reconstructed proto-language, a reconstruction is always more abstract by nature and on a deeper morphophonemic level than the comparable surface phonemic form of the modern language. Reconstruction does not provide us with any information which is not visible in the daughter languages. Thus it is reasonable to ask if the proto-language obtained using reconstruction and the comparative method as well as its reconstructed forms are to be regarded more a synchronic or diachronic linguistic entities. A reconstructed proto-language may indeed be regarded as a constructed metalanguage upon which the characteristics of related languages are projected in accordance with a certain type of naturalness principle.